

Ingarvet 1:1

Ingarvet 1:1, Falu stad och kommun, Dalarna

Helmut Bergold och Annica Ramström

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2016:50
ARKEOLOGISK UTREDNING, ETAPP 1 OCH 2

Ingarvet 1:1

Ingarvet 1:1, Falu stad och kommun, Dalarna

Helmut Bergold och Annica Ramström

Lst dnr 431-723-2016

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2016 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2016:50

Författare Helmut Bergold och Annica Ramström

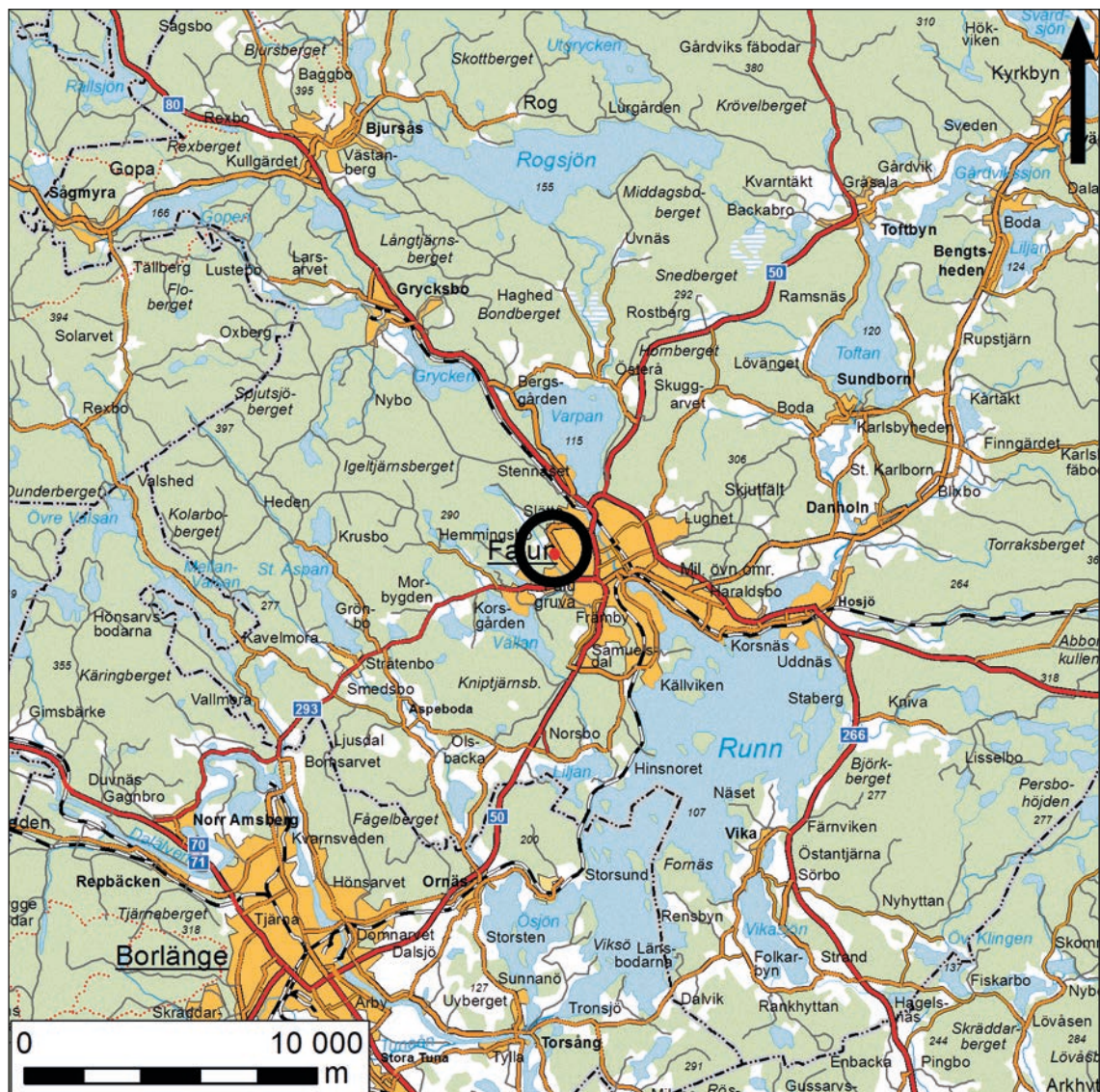
Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

Omslagsfoto En av de steniga ytorna inom utredningsområdet.
Foto av Arkeologgruppen AB.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_160001

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Bakgrund och kulturmiljö	5
Syfte och frågeställningar.....	5
Metod och genomförande.....	7
Arkiv	7
Kartor.....	7
Fältinventering	7
Utredningsgrävning	7
Registrering och dokumentation av fornlämningar, misstänkta fornlämningar och möjliga lägen för fornlämningar	7
Resultat	9
Tolkning	12
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	13
Tekniska och administrativa uppgifter.....	14
Bilagor	15
<i>Bilaga 1. Schakttabell</i>	
<i>Bilaga 2. Anläggningstabell</i>	
<i>Bilaga 3. Vedartsanalys</i>	
<i>Bilaga 4. ¹⁴C-analys</i>	

Figur 1. Karta över trakten kring Falun med den aktuella undersökningsplatsen på Ingarvet markerad med en svart ring. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

Arbetet bestod i att utreda den tänkta exploateringsytan som omfattade cirka 12 600 kvadratmeter. Tolv objekt registrerades fördelade på två röjningsrösen, två hägnader, fyra ytor med sten, två vägar, ett dike samt en boplatz eller aktivitetsyta innehållande ett stolphål, en mörkfärgning och två härdar. Sammanlagt grävdes sju schakt inom ytan i den del där boplatzen var belägen.

Det historiska kartmaterialet visar att utredningsområdet utgjort den södra delen av inägomarken till Nedre Varggården. Utredningsområdet har i det historiska kartmaterialet legat som inägomark och har brukats eller betats.

Ett kolprov ur en härd från boplatzen har daterats till tidig medeltid, 1035–1215 e.Kr. och ett prov under kanten av ett röjningsröse gav en datering till högmedeltid, 1220–1280 e.Kr.

Bakgrund och kulturmiljö

Länsstyrelsen i Dalarnas län gav Arkeologgruppen i Örebro AB i uppdrag att genomföra en arkeologisk utredning, etapp 1 och 2 i ovan rubricerat område. Undersökningen genomfördes under försommaren år 2016 och bekostades av Falu kommun.

Det för utredningen aktuella området är planlagt för industrimark och utgörs idag av glest bevuxen skog och sly. Området är cirka 12 600 kvadratmeter stort, beläget centralt inom Bergsmansbygden runt Falu gruva. Både hyttområdet vid Gamla Berget och hyttorna vid Gruvbäcken ligger förhållandevis nära. "Geometrisk Charta öfwer Falun Stad" från år 1728 (20-SKO-23) visar att norra delen av området kallas för Warggårdstakten. Kartan visar att områdets södra del består av täktmark. I närområdet runt det nu aktuella området finns ett antal gårdar benämnda Warggårdarna och Löfberget. Inga tidigare arkeologiska insatser har gjorts i anslutning till området.

Syfte och frågeställningar

Utredningens syfte var att inför exploatering av området klargöra i vilken utsträckning som fornlämning förekom inom det berörda området. Utredningen skulle identifiera dolda strukturer och landskapsavsnittets tidsdjup.

Enligt Länsstyrelsens förfrågningsunderlag skulle utredningen genomföras med god kvalitet och ge ett fullgott underlag för fortsatt planering för intresserade parter.

Figur 2. Fastighetskartan med den aktuella utredningsytan markerad. Skala 1:5 000.

Figur 3. Del av undersökningsområdet från sydväst. Foto av Arkeologgruppen AB.

Metod och genomförande

Arkiv

Arkivstudierna omfattade främst de digitala arkiven. En närmare genomgång av Fornsök samt en kontroll av eventuella tidigare utredningar eller undersökningar i området gjordes. Statens Historiska Museums fynddatabas användes i syfte att spåra arkeologiska lösfynd i området.

Kartor

Det historiska kartmaterialet har analyserats utifrån Lantmäteriets historiska kartmaterial på nätet som innefattar Rikets allmänna kartverk, Lantmäteristyrelsens kartarkiv samt Lantmäterimyndighetens kartarkiv.

Fältinventering

Inventeringen bestod i att okulärt lokalisera lämpliga områden och objekt att utredningsgräva.

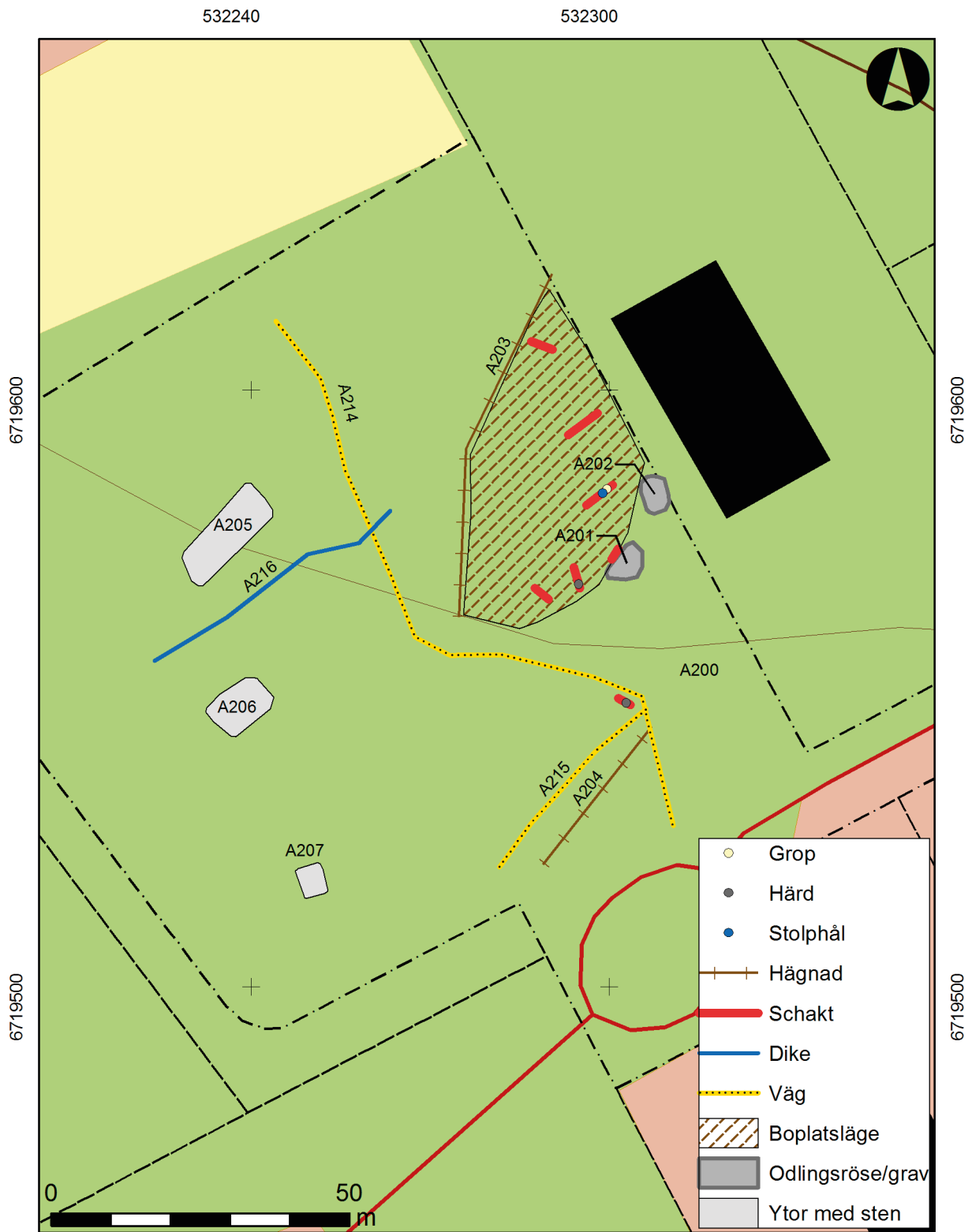
Utredningsgrävning

Efter att fältinventeringen genomförts i syfte att lokalisera ytor och objekt för utredningsgrävningen gjordes sökschaktsgrävning där en grävmaskin av mindre modell användes. Syftet var hitta arkeologiska lämningar som inte är synliga ovan mark. All schaktning skedde ner till steril mark. Samtliga schakt mättes in med RTK-GPS, beskrevs och fotograferades. Samtliga påträffade konstruktioner och anläggningar mättes in, fotograferades och dokumenterades i plan. Två kolprover togs och skickades för ¹⁴C-analys till Beta Analytic Inc. i Florida. Inför ¹⁴C-dateringen gjordes även en vedartsanalys för att undersöka träslag och träets egenålder.

Registrering och dokumentation av fornlämningar, misstänkta fornlämningar och möjliga lägen för fornlämningar

Vid bedömningen av de lämningar som hittades har följande begreppsapparat använts:

- *Fornlämning utgörs av de lämningar som uppfyller kriterierna för fornlämning som finns uppställda inom ramen för Kulturmiljölagen (KML) och Riksantikvarieämbetets lämningstypslista och som kräver ytterligare åtgärder om de berörs av arbetsföretaget.*
- *Möjlig fornlämning utgörs av framförallt boplatslägen men också av andra typer av lämningar som inte kan dateras via arkiv- eller kartmaterial utan kräver ytterligare åtgärder för att fastställa om fornlämning föreligger eller ej.*
- *Övrig kulturhistorisk lämning används för lämningar som inte omfattas av KML och som därmed saknar lagskydd.*

Figur 4. Plan över området med de i området identifierade objekten. Även sökschaktens lägen och därifrån påträffade anläggningar framgår. Skala 1:1 000.

Resultat

Arbetet bestod i att utreda den tänkta exploateringsytan som omfattade cirka 12 600 kvadratmeter. Tolv objekt registrerades fördelade på två röjningsrösen, två hägnader, fyra ytor med sten, två vägar, ett dike samt en boplatz eller aktivitetsyta innehållande ett stolphål, en mörkfärgning och två härdar. Sammanlagt grävdes sju schakt inom den vid fältinventeringen uppmärksammade möjliga boplatsytan.

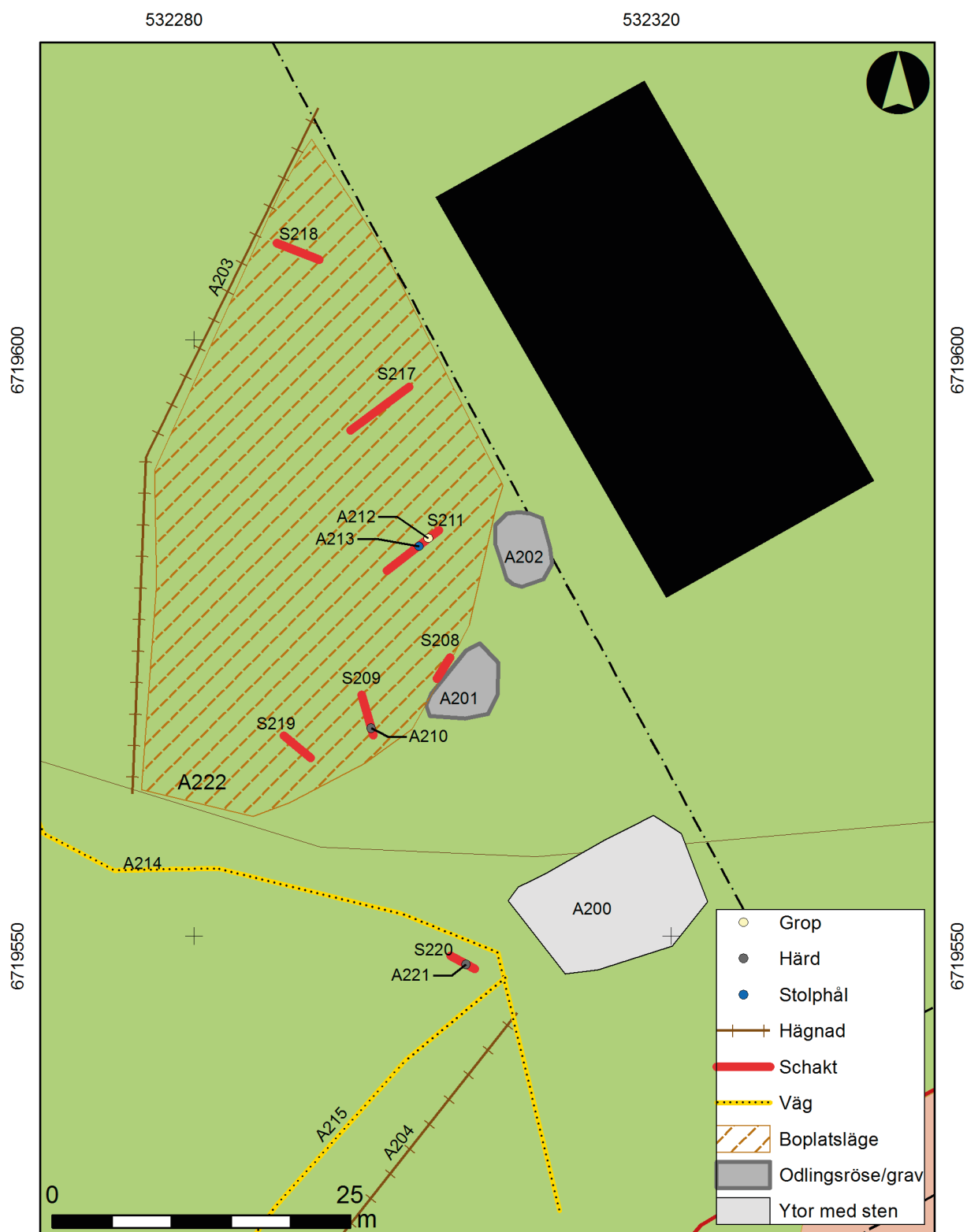
Det historiska kartmaterialet visar att utredningsområdet utgjort den södra delen av inägomarken till Nedre Varggården, där själva hustomten låg invid det som idag är Ingarvsvägen, idag bebyggt med en villa. Ägogränsen i söder har tidigare utgjorts av Stångjärnsbäcken och i norr och öster har gränsen gått vid den äldre väg som finns här och som har samma sträckning förbi ägan som dagens Ingarvsvägen. Utredningsområdet har i det historiska kartmaterialet legat som inägomark som brukats eller betats. Området sluttar mot sydväst och det skiljer upp till tio meter mellan utredningsområdet och hustomten som är belägen på det högsta partiet inom ägan. Den södra delen av utredningsområdet var tidvis vattenbemängt under utredningsarbetet.

Vid fältinventeringen hittades konstruktioner som inte var kända sedan tidigare. De utgjordes av röjningsrösen, ytor med sten och hägnader.

De två röjningsrösen (A201 och A202) är belägna i den östra delen, på det högsta partiet, inom utredningsområdet. Båda är kraftigt övertorvade och okulärt är det svårt att avgöra om det rör sig om gravar eller röjningsrösen. Det försvåras ytterligare av att det ena (A202) har en tydlig kantkedja samt en rest sten på toppen. Ett schakt (S208) drogs intill röset A202 i syfte att söka kol för att datera röset. Ett kolprov togs från ytan direkt under kanten av röset. Detta kolprov gav en datering till högmedeltid, 1220–1280 e.Kr.

Figur 6. Röjningsröset A202. Foto från söder av Arkeologgruppen AB.

Figur 5. Plan med schaktens lägen samt de anläggningar som påträffades i schakten. Skala 1:500.

Tre av de fyra ytorna med sten (A206, A207 och A208) återfinns i den lägre liggande västra delen av området. Den fjärde (A200) ligger intill de båda odlingsrösen. Tre av ytorna består av skarpkantat stenmaterial i varierande storlek med 0,6-1,2 meter stora stenar. Stenytan A205 har ett material som består av 0,15-0,4 meter stora stenar. Samtliga stenytor ger okulärt intrycket att vara nedgrävda och det syns att det finns ytterligare sten under det översta lagret. Samtliga stenytor är flacka, men förhållandevis ytomfattande där den största är 160 kvadratmeter stor och den minsta är rund och 6 meter i diameter.

Figur 7. En av de flacka stenytorna (A205). Foto från sydväst av Arkeologgruppen AB.

Inom utredningsområdet finns också två hägnader, den ena (A204) löper längs med ägo gränsen mot Rissgårdsvägen och den andra (A203) löper diagonalt över ytan. Inom ytan löper också två vägar (A215 respektive A214) och ett dike (A216).

Utöver de synliga lämningarna bedömdes ett läge (A222) intill de båda röjningsrösen som ett bra boplatsläge på en södervänd förhöjning. Sju schakt drogs inom den utpekade ytan. I tre av schakten (S210, S211 och S221) hittades anläggningar i form av två härdar (A210 och A220) ett stenskott stolphål (A212) och en mörkfärgning (A213). Ingen av anläggningarna grävdes i sin helhet, däremot togs ett kolprov ur en av härdarna. Kolprovet gav en datering till tidig medeltid, 1035–1215 e. Kr.

Tolkning

De äldsta lämningarna som hittades vid den arkeologiska utredningen är den boplatz eller aktivitetsyta (A222) som det stenskodda stolphålet, mörkfärgningen samt de två hårdarna representerar. Den datering som gjordes på ett kolprov från en av hårdarna gav en datering till 1035–1215 e. Kr., vilket är ett brett spann över en tid när mycket förändras i samhället socialt, religiöst och ekonomiskt. Om den äldsta dateringen i tidsspannet stämmer kan det finnas en förhistorisk boplatz på platsen, om däremot den yngre dateringen är riktig rör det sig förmodligen om någon form av aktivitet snarare än en regelrätt boplatz.

Nästa fas utgörs av de två röjningsrösen som med ett kolprov daterats till högmedeltid, 1220–1280 e. Kr. Rösena härrör från en röjning på platsen som sannolikt har att göra med odling. Det var uppenbart att delar av utredningsområdet var stenröjt; det rörde sig främst om den södra och östra delen av området. Den tydliga röjningen begränsas i nordväst av hägnaden A203. Öster om denna var området stenröjt medan det väster om hägnaden föreföll vara betydligt mindre – eller inte alls – röjt. Här bestod terrängen till del av storblockig morän. Röjningsrösen återfinns också norr om utredningsområdet, i den södra delen av hustomten. Möjligen kan diket, A214 höra ihop med röjningen i syfte att dränera marken ytterligare, men diket kan också härröra från en betydligt yngre utdikning av ytan.

Svårare att placera kronologiskt är de fyra ytorna med skarpkantad sten. Såvitt kunde bedömas i fält var de nergrävda med en tydlig nedgrävningskant och sten fanns i flera skikt. Fyllningen var omfattande och utgjordes av kantiga, sprängda stenar. Några borrhål gick inte att upptäcka. Att inom de begränsade ramarna för undersökningen gräva i lämningarna var inte möjligt. En tolkning är att stenyterna består av odlingssten som genom den förhållandevis mjuka undergrunden under årens loppa sjunkit ner och fått en flack överyta. Det är inte ovanligt att odlingsrösen i trakten kan uppvisa tydliga likheter med dessa stenytor (F. Sandberg, Länsstyrelsen Dalarnas län). En förundersökning på platsen lär i vart fall bringa klarhet i frågan.

De två vägarna utgör med stor sannolikhet ett yngre inslag i området. Denna bedömning baseras på vägarnas tydlighet i terrängen samt deras bredd. Möjligen utgör de vägar att forsla timmer på.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Utredningens syfte var att klargöra i vilken utsträckning som fornlämning förekom inom det berörda området. Utredningen skulle identifiera dolda strukturer och landskapsavsnittets tidsdjup genom studier

av kartor och arkiv, en fältinventering samt utredningsgrävning i områden som efter inventering bedömdes som särskilt intressanta. Samtliga ovanstående delmoment har genomförts enligt den undersökningsplan som upprättades inför arbetet. Tidsplanen har hållits, likväl som de ekonomiska ramarna. Arkeologgruppen anser att uppdraget i och med denna rapport har fullföljts utan några avvikelser.

Tekniska och administrativa uppgifter

Landskap	Dalarna
Län	Dalarna
Kommun	Falu kommun
Socken	Falu socken
Fastighet	Ingarvet 1:1
Fornlämningsnummer	—

Projektleddning	Helmut Bergold och Annica Ramström
Personal	Helmut Bergold och Annica Ramström

Undersökningstid	2016-05-23 till 2016-05-25
Exploateringsyta	2 600 m ²
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Länsstyrelsens diarienummer
431-723-2016

Arkeologgruppens projektnummer
2016_26

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd omhändertogs.

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

Schaktnr	Längd- bredd/m	Djup/m	Beskrivning	Anläggningar
S208	4x1,5	0,2	Under ett 0,1-0,15 meter lager skogstorv fanns siltig morän.	
S209	4x1,5	0,2	Under 0,1 meter skogstorv fanns ljusbrun silt.	A210
S211	5,5x1,5	0,2	Under 0,1 meter skogstorv fanns ljus siltig lera.	A 211 A212
S217	5x1,5	0,15	Under 0,1 meter skogstorv fanns ljusbrun silt.	
S218	3x1,5	0,15	Under 0,1 meter skogstorv fanns ljusbrun silt.	
S219	4x1,5	0,15	Under 0,1 meter skogstorv fanns ljusbrun silt.	
S220	6x1,5	0,15	Under 0,1 meter skogstorv fanns ljusbrun silt.	A221

Bilaga 2. Anläggningstabell

Anr	Schakt	Typ	Storlek/m	Höjd/m	Beskrivning	Datering	Status
A200		Stenytta	14x10	0,3-0,8	Består av två delar där den norra delen består av natursten i storleken 0,3-0,5 meter stora och den södra av kantig sten 0,6-1,1 meter stora. Stenytan har raka kanter i norr, väster och öster medan den är mer rundad i söder. Runt ytan löper en 0,2 meter bred och 0,1 meter djup ränna. Ytan är delvis övertorvad		Möjlig fornlämning
201		Röjningsröse	4x5	0,5	Oval. Sten i storleken 0,1-0,4 meter stora. På toppen finns två större stenar 0,5-0,6 meter stora, vilka är ditlagda vid ett senare tillfälle. I norr finns ett större block cirka 1,5 meter i diameter. Odlingsröset är kraftigt övertorvat.	1220-1285 e. Kr.	Fornlämning
202		Röjningsröse	6	0,9	Rund. Stenar i storleken 0,15-0,4 meter. Synlig kantkedja av 0,2-0,3 meter stora stenar. På toppen en "rest" sten 0,7 meter hög. Anläggningen är skadad i öster i samband med markberedning på intilliggande tomt. I söder skadad av en rotvälta. Odlingsröset är övertorvat.		Fornlämning
203		Hägnad	57x2-4	0,3	Stenen som ingår består av en blandning av natursten och kantig sten, i varierande storlek mellan 0,3-1,4 meter. I vissa delar är vällen anläggningen glesare lagd medan den på andra håll är tätare. Anläggningen är delvis nedgrävd. Delvis övertorvad.		Övrig kulturhistorisk lämning
204		Hägnad	30x2-4	0,3-0,5	Bestående av i huvudsak kantig sten 0,4-1,2 meter stora men även natursten i samma storlek återfinns i anläggningen. Anläggningen är delvis nedgrävd. Delvis övertorvad.		Övrig kulturhistorisk lämning

Anr	Schakt	Typ	Storlek/m	Höjd/m	Beskrivning	Datering	Status
205		Stenytta	16x10	1	Består av kantig sten i storleken 0,15-0,4 meter. Övertorvad.		Möjlig fornlämning
206		Stenytta	11x9	0,1	Oval. Består av kantig sten i storleken 0,6-1,2 meter, inslag av natursten finns, men är få. Runt lämningen finns en kraftigt övertorvad stenvall.		Möjlig fornlämning
207		Stenytta	6	0,1-0,2	Rund. Kantig sten i storleken 0,4-0,7 meter. I ytan återfinns ett fåtal naturstenar. Kraftigt övertorvad.		Möjlig fornlämning
210	S209	Härd	0,72x 0,55		Oval med fyllning av grå silt med inslag av kol. I östra kanten skörbränd sten och sot i ytan. Tydligt avgränsad mot omgivande silt. Ej gräv endast kolprov taget.	1035-1215 e. Kr.	Fornlämning. Ingår i boplatssyta.
212	211	Stolphål	0,35		Runt, stenskott med tre stenar i storleken 0,1 meter. Kol och sot i den norra delen av anläggningen. Tydligt avgränsad mot omgivande silt.		Fornlämning. Ingår i boplatssyta.
213	211	Mörkfärgning	0,4x0,2		Oval. Fyllning av grå silt. Tydligt avgärnsad mot omgivande ljus silt.		Fornlämning. Ingår i boplatssyta.
214		Väg	120x2-2,5		Något ryggad.		Övrig kulturhistorisk lämning
215		Väg	35x2,0-2,5		Något ryggad.		Övrig kulturhistorisk lämning
216		Dike	46x0,3				Övrig kulturhistorisk lämning
221	220	Härd	0,3x0,2		Oval, fyllning av sot och kol. Tydligt avgränsad mot ljus silt. Ej grävd.		Fornlämning. Ingår i boplatssyta.
222		Boplatssområde					

Bilaga 3. Vedartsanalys

Ulf Strucke, Arkeologerna

Analysprotokoll

Landskap: Dalarna

Socken: Falun

Fastighet: Ingarvet

RAÄ nr:

Kategori:

Analysld: 13112

Anläggning: A201

Provnr:

Vikt (g): 0,1

Analyserad vikt (g): 0,1

Fragment: 3

Analyserat antal: 3

Art: Tall

Antal: 3

Material: Träkol

Kommentar: Ung stam

Analysld: 13113

Anläggning: A210

Provnr:

Vikt (g): 0,1

Analyserad vikt (g): 0,1

Fragment: 6

Analyserat antal: 6

Art: Lövträd

Antal: 2

Material: Träkol

Kommentar: Ej daterbar mängd

Art: Tall

Antal: 4

Material: Träkol

Kommentar: Un stam/gren

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables: C13/C12 = -25.4 o/oo : lab. mult = 1)

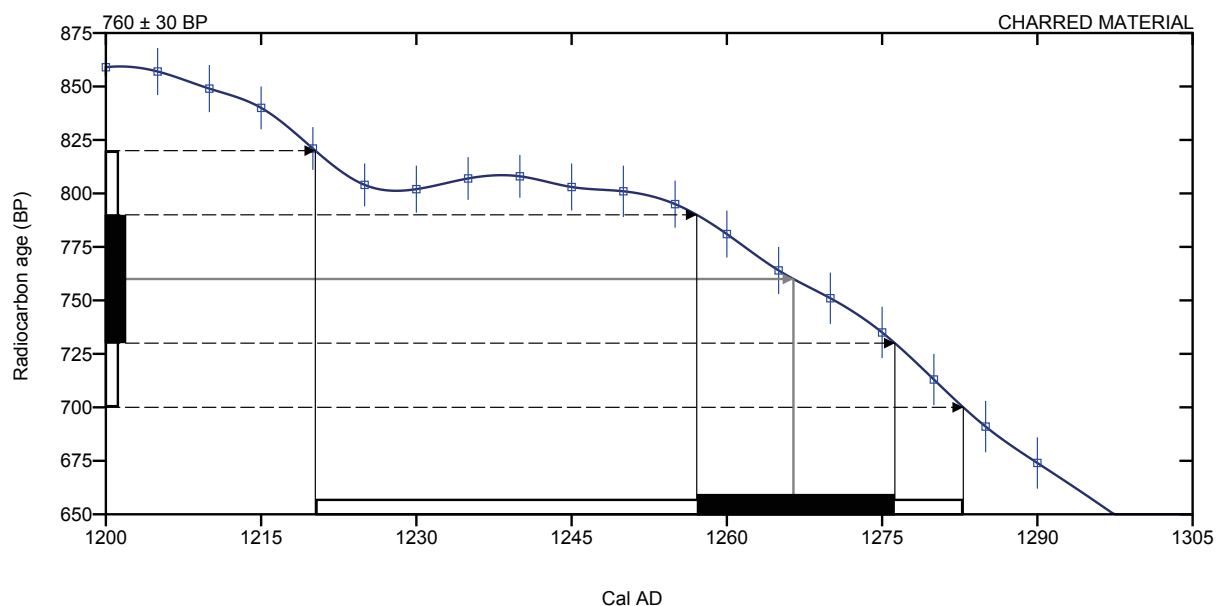
Laboratory number **Beta-440490 : INGARVET A201**

Conventional radiocarbon age **760 ± 30 BP**

Calibrated Result (95% Probability) **Cal AD 1220 to 1285 (Cal BP 730 to 665)**

Intercept of radiocarbon age with calibration curve Cal AD 1265 (Cal BP 685)

Calibrated Result (68% Probability) Cal AD 1255 to 1275 (Cal BP 695 to 675)

Database used
INTCAL13

References

Mathematics used for calibration scenario

A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates, Talma, A. S., Vogel, J. C., 1993, Radiocarbon 35(2):317-322

References to INTCAL13 database

Reimer PJ et al. IntCal13 and Marine13 radiocarbon age calibration curves 0–50,000 years cal BP. Radiocarbon 55(4):1869–1887., 2013.

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 • Tel: (305)667-5167 • Fax: (305)663-0964 • Email: beta@radiocarbon.com

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables: C13/C12 = -25.5 o/oo : lab. mult = 1)

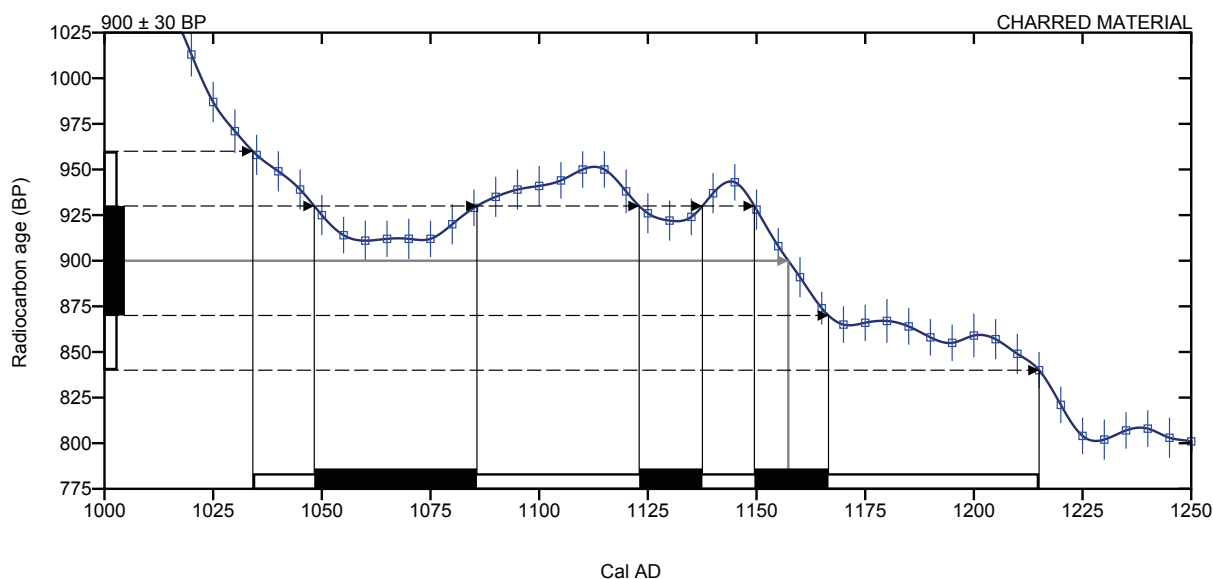
Laboratory number **Beta-440491 : INGARVET A210**

Conventional radiocarbon age **900 ± 30 BP**

Calibrated Result (95% Probability) **Cal AD 1035 to 1215 (Cal BP 915 to 735)**

Intercept of radiocarbon age with calibration curve Cal AD 1155 (Cal BP 795)

Calibrated Result (68% Probability) Cal AD 1050 to 1085 (Cal BP 900 to 865)
Cal AD 1125 to 1140 (Cal BP 825 to 810)
Cal AD 1150 to 1165 (Cal BP 800 to 785)

Database used
INTCAL13

References

Mathematics used for calibration scenario

A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates, Talma, A. S., Vogel, J. C., 1993, Radiocarbon 35(2):317-322

References to INTCAL13 database

Reimer PJ et al. IntCal13 and Marine13 radiocarbon age calibration curves 0–50,000 years cal BP. Radiocarbon 55(4):1869–1887., 2013.

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 • Tel: (305)667-5167 • Fax: (305)663-0964 • Email: beta@radiocarbon.com

